

Лукомскі замак і забралі шмат яго жыхароў у палон. Праз 20 год, калі ў 1573 г. польскі гісторык і паэт М. Стрыйкоўскі (1547—1590) наведаў Лукомль, ён убачыў, што ад замка засталася толькі гарадзішча і замчышча, акружанае землянымі валамі. Лукомскі замак больш не ўзнаўляўся. Дарэчы, М. Стрыйкоўскі ўдзельнічаў у Лівонскай вайне як разведчык. Верагодна, удзельнічаў ва ўзяцці Улы ў жніўні 1568 г. і абароне Віцебска ў верасні 1568 г.

З цягам часу ў выніку складанай гісторыі Лукомскага княства, войнаў і міжусобнай барацьбы яно часта разбуралася, нішчыліся яго здабыткі, забіраліся ў палон жыхары княства, і ў выніку былы горад ВКЛ ператварыўся ў вёску, якая ў канцы ХХ ст. стала цэнтрам Лукомскага сельсавета і саўгаса «Лукомскі».

Н. Кіндзяева

Лукомскі замак

Уяўленне аб жыцці старажытнага Лукомля даюць археалагічныя раскопкі, якія пачалі праводзіцца яшчэ ў ХІХ ст. і асабліва актыўна прадоўжыліся ў 70-я гады ХХ ст. беларускім археолагам Г. В. Штыхавым. Яны сведчаць аб тым, што ў VI—VIII стст. будучае гарадзішча і ўчастак на поўнач ад яго, на правым беразе р. Лукомкі, было трывала заселена. Пасяленне ўмацавана наземнымі драўлянымі абарончымі збудаваннямі. Потым іх знішчыў агонь. У IX—X стст. Лукомскі замак — невялікая крэпасць — адзін з крывіцкіх цэнтраў. Ён складваўся з умацаванага дзядзінца плошчай 0,25 га і 2 пасадаў на абодвух берагах Лукомкі агульнай плошчай каля 10—13 га. Не выключана, што ўладары Лукомскага княства былі звязаны з гандлёвымі аперацыямі русаў, кантралявалі адзін з волакаў, што звязваў водазаборы Заходняй Дзвіны і Дняпра (вытокі Усвейкі і Бабра). Магчыма, што выяўле-

ныя пры раскопках разбураныя ўмацаванні ў Х ст. адлюстроўвалі вынік барацьбы за гегемонію ў Падзвінні паміж Лукомлем і Полацкам, якая скончылася на карысць апошняга.

Знойдзеныя пры раскопках прадметы даюць уяўленне аб жыцці жыхароў замка і пасада. Розныя прылады працы з жалеза — матыка, вялікі нож-касар даўжынёй 26 см, жалезныя сашнікі, сярпы, нажы, колючыя рыбалявецкія прылады 11—13 стст. (астрогі), рыбалявецкія кручкі, ключы-адмычкі, цвікі, скобы і г. д., а таксама жорны, вырабы з гліны і касцей сведчаць аб тым, што жыхары Лукомля займаліся земляробствам, рыбалоўствам і паляваннем.

Пры раскопках у Лукомлі ў роўнай колькасці былі знойдзены косці хатніх і дзікіх жывёл. На гарадзішчы ў сляях XI—XIII стст. знойдзены косці курыцы, цецерака, шэрых гуся і жураўля, а таксама зубра, лася, выскароднага аленя, касулі, кабана, мядзьведзя, ваўка, лісіцы, барсука, куніцы, выдры, бобра, зайца. Гэта сведчыць аб тым, што насельнікі Лукомскага замка ўдала палявалі і ўжывалі ў ежу мяса дзікіх жывёл, якіх шмат было ў навакольных лясах.

У Лукомскім возеры і р. Лукомцы вадзілася шмат рыбы, што садзейнічала развіццю рыбалоўства. Пры раскопках знойдзены вудзільны, якія складаліся з двух рухомых звенняў і двух калец, і іншыя прылады рыбалоўства.

Археалагі знайшлі прадметы хатняга ўжытку — гліняныя ляпныя гаршкі, гарлачы, патэльні, гліняныя прасліцы. Былі знойдзены рэшткі старажытнага ткацтва з роўных і тонкіх льяных нітак простага палатнянага перапляцення, а таксама кавалкі ткацтва «ў ёлачку». Некаторыя былі пафарбаваныя ў чорны колер.

У Лукомлі знойдзены вырабы з касцей (часцей з рога лася). З іх рабілі грабяні, гузікі, упрыгожанні.

На гарадзішчы ў культурным слоі I ст. трапляліся каменныя тыглі для адліўкі трапецападобных і круглых уп-